

2023

OPSAMLING PÅ KØNSLIGESTILLINGSPOLITIKKEN

Lige muligheder for alle køn

Alle uanset køn, identitet og seksuel orientering skal have lige muligheder og fri livsudfoldelse i leg, uddannelse, arbejde, familieliv og samfundet generelt.

RANDERS

INDHOLD

01 | Indhold

02 | Indledning

03 | Kapitel 1: Kønsligestilling på arbejdspladsen

12 | Kapitel 2: Kønsligestilling i vores serviceydelser

12 | - *Del 1: Børn og Unge – leg, læring og dannelse*

22 | - *Del 2: Voksenlivet – livssituation og livskvalitet*

31 | Kapitel 3: Kønsligestilling for borgere i Kommunen

Udarbejdet af:

Randers Kommune

Foto:

Randers Kommune

Indledning

Ligestilling mellem kønnene er en central værdi i det danske samfund. Som kommune ønsker vi at skabe lige muligheder og ligebehandling for alle køn.

I 2020 besluttede Byrådet at udarbejde en politik omhandlende kønsligestilling. I juni 2021 blev politikken godkendt af Byrådet, og det blev i den forbindelse besluttet, at politikken skulle fokusere på tre hovedområder:

- Kønsligestilling på arbejdspladsen.
- Kønsligestilling i vores serviceydelser.
- Kønsligestilling for borgere i Kommunen.

Opsamlingen på Kønsligestillingspolitikken har tre formål. For det første giver den en generel beskrivelse af kønsligestilling ud fra de førnævnte tre hovedområder både nationalt og i Randers Kommune. For det andet bidrager opsamlingen med viden til, hvordan der arbejdes med kønsligestilling inden for de enkelte fagområder i Randers Kommune. Og for det tredje er opsamlingen et debatoplæg, der kan anvendes som afsæt for en nærmere drøftelse af mulige fremtidige initiativer inden for kønsligestilling.

I opsamlingen anvendes nationale og Randers Kommune data, cases og initiativer fra organisationen. Inden for kønsligestilling forefindes ikke et sammenhængende grundlag med data på landsplan, regionalt eller kommunalt. Derfor vil data baseres på det, der er aktuelt og tilgængeligt, hvilket betyder, at opsamlingen ikke besvarer kønsligestillingspolitikens tre hovedområder en-til-en. I stedet redegør opsamlingen for tematikker, der er udledt fra de tre hovedområder, som tilsammen giver mulighed for at evaluere kønsligestilling i Randers Kommune.

Det kan ikke forventes, at Kønsligestillingspolitikken og de efterfølgende initiativer på kort sigt kan ændre på grundlæggende faktorer, som skabes allerede i barndom og ungdom, og som er en integreret del af, hvordan det danske samfund fungerer. Det handler kort sagt om kultur og værdier. Arbejdet med kønsligestilling er derfor et langt sejt træk.

Kapitel 1: Kønsligestilling på arbejdspladsen

I dette kapitel præsenteres data og cases omhandlende kønsligestilling på arbejdspladsen.

Personale- og Ledelsespolitikken

I 2022 blev en revideret Personale- og Ledelsespolitik godkendt og kønsligestilling blev integreret så der nu står følgende:

"Vi har en respektfuld kultur og kommunikerer fordomsfrit og ligeværdigt. Ingen skal føle sig krænket på grund af alder, køn, politisk overbevisning, religion eller seksuel orientering. Vi bakker hinanden op og siger fra overfor chikane, sexistisk sprogbrug og diskriminerende adfærd".

"Vi sikrer, at blandt andet køn, alder, politisk overbevisning, handicap og religion ikke har betydning i forbindelse med ansættelser, og vi udfordrer traditionelle forestillinger om "mandefag" og "kvindefag"".

Case: Medarbejderrekruttering i Jobcenter Randers

I Jobcenter Randers har der i de seneste år været fokus på at rekruttere flere mænd, da området hovedsageligt har kvindelige ansatte. Dette ønske er afledt af erfaringer fra praksis, der viser, at kønsdynamik er vigtigt både for arbejdsmiljøet og for de perspektiver, der er på arbejdet med borgerrettede indsatser. I forbindelse med rekruttering og ansættelsessamtaler har de således fokuseret på, at både mænd og kvinder blev inviteret med i processen (Afdelingsleder i Jobcenter Randers).

Det kønsopdelte arbejdsmarked

Selvom Danmark har en af verdens højeste erhvervsfrekvenser for kvinder, er det danske arbejdsmarked samtidig meget kønsopdelt. Mænd udgør flertallet af de ansatte i den private sektor, mens kvinder udgør flertallet i den offentlige sektor. En opgørelse af Kommunernes Landsforening fra 2022 viser, at 77 procent af de ansatte i den kommunale sektor er kvinder.

I Randers Kommune er der tale om cirka 80 procent, hvor kvinderne, ligesom på landsplan, udgør hovedparten af arbejdsstyrken på særligt sundheds-, omsorgs- og dagtilbudsområdet.

Flere undersøgelser peger på, at kønsopdelingen på arbejdsmarkedet begynder i den tidlige socialisering i hjemmet samt i skole- og uddannelsesårene. Derfor er det svært at påvirke kønssammensætningen i arbejdsstyrken på kort sigt, da forklaringerne på det kønsopdelte arbejdsmarked er strukturelt og kulturelt forankret.

Ses der på optagelser på VIA-uddannelserne i Randers 2023 udgør mandlige studerende 20 procent på pædagoguddannelsen, 12 procent på sygeplejerskeuddannelsen og 8 procent på psykomotorikuddannelsen. På læreruddannelsen for hele Region Midtjylland er der 34 procent mandlige studerende. Ses der på kønsfordelingen af elever/studerende, der er praktikansat i Randers Kommune 2023, udgør mænd 11 procent af pædagogiske assistenter. For mandlige pædagogstuderende på dagtilbudsområdet ses 7 procent, på skoleområdet 43 procent og på socialområdet 25 procent.

Generelt er udfordringen ved det kønsopdelte arbejdsmarked, at det bremser mobiliteten af arbejdskraft mellem sektorer og brancher, og det giver arbejdsgiverne et mindre rekrutteringsgrundlag i visse brancher.

Case: Rekruttering generelt i Randers Kommune

I Randers Kommune er der i stillingsopslag arbejdet med at appellere bredt ved at anvende et vedkommende og neutralt sprog, som både kvinder og mænd kan se sig selv i. Der opfordres til en bevidsthed om kønssammensætningen i ansættelsesudvalget, så det mindsker tilbøjeligheden til at vælge de kandidater, der ligner ansættelsesudvalget mest.

Forskning peger på, at der stilles mere lukkede og personlige spørgsmål til kvinder, og mere åbne og faglige spørgsmål til mænd. I Randers Kommune arbejdes med spørgerammer med faste spørgsmål, som stilles til alle kandidater i en given rekruttering for at sikre ensartethed (Personale og HR).

Som eksempel på udfordringen i forhold til det kønsopdelte arbejdsmarked findes flere undersøgelser, som viser manglen på mandlige pædagoger på dagtilbudsområdet på landsplan.

I Randers Kommune udgør mandlige pædagoger 7 procent på dagtilbudsområdet, på skoleområdet 34 procent og på socialområdet 22 procent. Samme tendens gør sig gældende for mandlige pædagogmedhjælpere. I relation til data er andelen af mandlige pædagoger i Randers Kommune på de forskellige fagområder nogenlunde ens med fordelingen på landsplan.

Der er flere forklaringer på, hvorfor færre mænd arbejder i et dagtilbud. Ifølge en national undersøgelse af Rambøll 2021 oplever mandligt personale i dagtilbud manglende anerkendelse og respekt fra omverdenen omkring deres fag, stigmatisering, mistænkeliggørelse samt mangel på faglig sparring og netværk med andre mandlige ansatte.

For at øge andelen af mandligt personale på dagtilbudsområdet anbefaler Undervisningsministeriet, at ledelse og kultur i dagtilbuddene skal styrkes, så der skabes et inkluderende og anerkendende arbejdsmiljø for mænd. Derudover anbefales det, at ledere i dagtilbuddene drøfter uddannelsesvalg og karriereveje med de mandlige pædagogmedhjælpere.

Barselsorlov og barnets sygedag

Generelt er der i det danske samfund forskelle på opgaver i familien, hvor kvinder tager flere af barnets sygedage og størstedelen af barselsorloven. En undersøgelse af Beskæftigelsesministeriet 2020 viser, at mødre i gennemsnit afholder 305 barselsorlovsdage i løbet af deres arbejdsliv, mens fædre afholder 52 barselsorlovsdage.

I Randers Kommune er der en stigning på 24 procentpoint fra 2021-2022 i antallet af mænd der afholder barselsdage. Derudover er der flere mænd, som holder længere barsel, idet der ses et fald på 9 procentpoint, der afholder 1-14 kalenderdage, og samtidig en stigning på 9 procentpoint, der holder mere end 15 kalenderdage. Disse data kan ikke med sikkerhed siges at være udtryk for en varig tendens, da det vil afhænge af antal mænd i aldersgruppen, som

får børn samt private forhold, prioriteringer i de enkelte familier og samfundsøkonomien – men det kan være en indikation på bevægelse i kønsrollemønstrene hos børnefamilierne.

Med den nye barselslov fra 1. juli 2022 er der en forventning om, at forskellen mellem mænd og kvinders afholdelse af barselsorlov vil minimeres. Ingeniørernes fagforening IDA har undersøgt deres medlemmers brug af barsel før og efter den nye barselsorlov trådte i kraft. Undersøgelsen viser, at mandlige medlemmer i gennemsnit tager 4 ugers længere orlov med de nye regler, mens kvindelige medlemmer i gennemsnit tager 4,5 ugers mindre barselsorlov.

Ses der på barnets første sygedag afholder kvinder, samlet for den offentlige og private sektor, dobbelt så mange barnets første sygedag sammenlignet med mænd målt i perioden 2013-2019. I Randers Kommune er forskellen markant mindre, hvor kvindelige ansatte i 2022 gennemsnitlig afholdt 0,90 barnets første sygedag pr. år., men det for mandlige ansatte var 0,83.

Lønforhold

Der er generelt en lønforskel mellem mænd og kvinder i Danmark. Lønstrukturkomiteens rapport i 2023 konkluderer, at lønforskelle mellem kønnene i det offentlig ikke umiddelbart er forbundet med en individuel løndiskrimination baseret på køn, men at der er en tendens til, at kvinder i højere grad er beskæftiget i fag, hvor lønnen er lavere end i andre brancher. En undersøgelse af VIVE 2020 viser, at 85 procent af lønforskellen mellem kvinder og mænd kan forklares ud fra det kønsopdelte arbejdsmarked. Ses der på tværs af sektorerne, er mandlige ansattes bruttoløn 15 procentpoint højere end kvindelige ansattes i 2019. Ses der udelukkende på lønforskellen i den kommunale sektor i 2019, er mænds bruttoløn 8 procentpoint højere end kvinders.

Fuldtid/deltid

På landsplan er mænd i højere grad ansat i fuldtidsstillinger og arbejder i gennemsnit flere timer om ugen end kvinder både i den offentlige og private sektor. KRL-data fra 2019 viser, at andelen af kvinder, der arbejder på fuldtid i den kommunale sektor, er 41 procent, mens det for mænd er 60 procent. Ligeledes gælder det for Randers Kommune i 2023, at 68 procent af de mandlige ansatte er på fuldtid, mens det for de kvindelige ansatte er 40 procent.

KL og Forhandlingsfællesskabet har igangsat et projekt med fokus på et løft fra deltid til fuldtid for blandt andet at styrke kvinders løn og pension. I Randers Kommune gives der mulighed for, at medarbejdere kan komme op i tid. På omsorgsområdet fra 2020 til 2023 er der sket en stigning på 7 procentpoint i andelen, der har 35 timer eller mere om ugen. På socialområdet er der sket en stigning på 6 procentpoint, og for dagtilbud er andelen, som har over 30 timer, steget med 5 procentpoint.

Case: Fra deltid til fuldtid.

På socialområdet er der gennemført et pilotprojekt med det formål at give flere medarbejdere mulighed for at komme op i tid. 28 procent af medarbejderne havde et ønske om at gå op i tid, mens 60 procent ønskede at beholde det timeantal, de allerede havde. Flere medarbejdere ønskede at gå op i tid, hvis det gav mere tid til omsorg og pleje til borgerne, mindre arbejdspress samt indflydelse på, hvordan de ekstra arbejdstimer blev placeret. Før pilotprojektet var andelen af medarbejdere med en ugentlig arbejdstid på 35 timer eller derover 45 procent. Efter projektet steg andelen af medarbejdere med en ugentlig arbejdstid på 35 timer eller derover til 63 procent (Chef for Socialområdet).

Krænkelser og uønsket seksuel opmærksomhed

En undersøgelse af Det Nationale Forskningscenter for Arbejdsmiljø 2023 viser, at det på landsplan særligt er medarbejdere, som ofte har kontakt til kunder eller borgere, der udsættes for seksuelle krænkelser. Yderligere udsættes kvinder i højere grad end mænd for seksuelle krænkelser, og forekomsten af seksuelle krænkelser er stigende, jo yngre man er.

I Randers Kommunes trivselsmåling 2022 spørges ind til, hvorvidt ansatte inden for de seneste 12 måneder har oplevet krænkende adfærd. Ansatte har haft mulighed for at markere flere kategorier inden for krænkende adfærd, hvorfor den samme person kan optræde i flere kategorier samtidig. Besvarelsene fordeler sig således:

Tabel 1	Kvinder		Mænd	
	Antal svar	Ja	Antal svar	Ja
Uønsket seksuel opmærksomhed	5026	2%	1184	0%
Trusler om vold	5026	8%	1184	11%
Fysisk vold	5026	8%	1184	8%

Kilde: Trivselsmåling Randers Kommune 2022

Kvinder og mænd oplever hovedsageligt den krænkende adfærd fra borgere (brugere, elever, klienter o.l.). I forhold til uønsket seksuel opmærksomhed er det kvinder som oplever den krænkede adfærd, hvor nogle af krænkelseerne kommer fra kolleger og pårørende.

Trivselsmålingen viser desuden, at 70-76 procent af de ansatte, der har været udsat for fysisk vold eller trusler om vold, har involveret TR, AMR eller leder. I relation til uønsket seksuel opmærksomhed gælder dette kun for 45 procent.

Der opfordres altid til, at medarbejderne kontakter leder, AMR eller TR, hvis vedkommende udsættes for krænkende handlinger. Derudover har Randers Kommune en whistleblowerordning, som medarbejderne kan henvende sig til i tilfælde af seksuel chikane. I perioden 2015-2022 er ingen henvendelser blevet indberettet, mens der pr. september 2023 er modtaget to henvendelser, som er under udredning.

Case: MED-drøftelser

I Randers Kommunes hovedudvalg tages arbejdsmiljøet seriøst. I 2018 og 2022 har der været temadrøftelser om seksuel chikane, og om hvordan dette forebygges og håndteres. Alle lokale MED-udvalg er blevet opfordret til at gå i dialog om emnet og arbejde ud fra konkrete retningslinjer. I den seneste koncernfælles trivselsmåling 2022 er temaet styrket, så de ansatte spørges ind til, om de har været udsat for krænkende handlinger inden for følgende kategorier: mobning, uønsket seksuel opmærksomhed, trusler om vold, fysisk vold, chikane samt diskrimination. Såfremt en arbejdsplads har haft krænkende handlinger, er der krav om udarbejdelse af en APV-handleplan med henblik på forebyggelse og håndtering af disse tilfælde (Næstformand i HMU).

Ledelse

I den offentlige sektor er flertallet af de ansatte kvinder, men jo højere ledelsesniveau, desto lavere er andelen af kvindelige ledere. Samme tendens ses i Randers Kommune 2022. Her ses 37 procent kvindelige chefer, hvilket er 15 procentpoint lavere end landsgennemsnittet. Yderligere ses 75 procent kvindelige ledere og specialister, hvilket er 4 procentpoint højere end landsgennemsnittet. Den samlede andel af kvindelige ledere i den offentlige sektor fra 2010 til 2017 er stigende – gående fra 35 til 44 procent. Ligeledes er der en stigning af kvindelige kommunaldirektører fra 10 til 21 procent, og en stigning i forvaltningschefer fra 29 til 40 procent i perioden fra 2012 til 2021.

Ses der på andelen af valgte kommunalpolitikere på landsplan, udgør kvinder 36 procent (opgjort ud fra seneste kommunalvalg i 2021). Ses der på andelen af kvindelige byrådsmedlemmer i Randers 2023, udgør kvinder 35 procent og mænd 65 procent.

Den 1. januar 2023 trådte en ny lovgivning i kraft, som forpligter kommuner til at opstille måltal på 40 procent for andelen af det underrepræsenterede køn på de øverste ledelsesniveauer. Derudover medfører loven, at kommunale fællesskaber (f.eks. beredskab, drikkevand, renovation o.l.) fremover skal opstille måltal for andelen af det underrepræsenterede køn i sine bestyrelser. En stikprøve foretaget af Komponent viser, at 74 procent af bestyrelsesmedlemmerne blandt de 30 største kommunalt ejede

forsyningsselskaber i Danmark er mænd. Af de tre selvejende institutioner af relevans for Randers Kommune har Vandmiljø Randers og Randers Havn udelukkende mænd i bestyrelsen, mens Beredskabskommissionen har 2 kvinder ud af 9 medlemmer, hvoraf de to medlemmer fra Randers Kommune begge er mænd.

Ses der på andelen af kvindelige topledere, er Danmark det land i Norden, der ligger lavest på ranglisten. Ifølge OECD 2022 udgør kvinder 29 procent af de ledende stillinger i Danmark, mens andelen af kvindelige topledere i de øvrige nordiske lande spænder fra 33 til 42 procent. Danmark ligger på en 25. plads ud af alle OECD-lande. Sverige ligger på en 5. plads, Island en 9. plads, mens Finland og Norge ligger på henholdsvis en 17. og 21. plads.

Der er forskellige forklaringer på, hvorfor der ses færre kvinder i toplederstillinger. En undersøgelse af Djøf 2022 viser, at kvindelige medlemmer i lige så høj grad som mandlige har lederambitioner. Når der spørges til forklaringer på, hvorfor færre kvinder end mænd er topledere, opdeler kønnene sig i to lejre. De adspurgte mænd mener, at det er kvindernes egne valg, manglende lyst og ambitioner. Kvinder angiver struktur og kultur som årsag, f.eks. ved at mænd rekrutterer mænd, og at der foregår bevidst eller ubevidst diskrimination på arbejdsmarkedet. Derudover er Djøf-medlemmerne blevet spurgt til, hvad de tror, der skal til for at ændre på kønsfordelingen på toplederstillingerne. Både mænd og kvinder mener, at der skal etableres familievenlige ordninger på arbejdspladsen, så der skabes balance mellem lederjobbet og privatlivet. Derudover nævnes, at kønsbalance på ledelsesniveau bør forankres i forretningsstrategien, så topledelsen er forpligtet til at handle på det.

Case: Kvinder og karriere

Studerterforeningen i Djøf på Aarhus Universitet har afholdt et event med fokus på kvinde og karriere. Inviterede var Helene Bækmark (direktør for Social og Arbejdsmarked) sammen med en partner fra et advokatkontor og en CEO fra en virksomhed. Fokus var at skabe arbejdspladser, hvor der arbejdes aktivt og systematisk med at give lige muligheder, reel inklusion og ikke blot have enkelte rollemodeller. Således at det er normen, at kvinder (som mænd) har mulighed for at forfølge deres arbejdslivsdrømme og herunder få en vertikal karriere, hvis de ønsker det.

Opfølgning på initiativer

I forbindelse med arbejdet med Kønsligestillingspolitikken har de enkelte fagområder gennemført konkrete initiativer. Vedrørende hovedområdet omhandlende kønsligestilling på arbejdspladsen har der blandt andet været fokus på:

- Drøftelser i relevante MED-udvalg om kønsfordeling i medarbejdergrupper.
- Mangfoldig kommunikation i tekst og billedmaterialer både på hjemmeside og i rekrutteringsmateriale i forbindelse med attraktiv arbejdsplads.
- Udarbejdelse af ligestillingsplan, som skal anvendes i forbindelse med ansøgning af fondsmidler i EU's Horizon Europe-program.
- Styrket datainformation i relation til køn.
- Øget fokus på hvordan krænkende adfærd forebygges og håndteres på arbejdspladserne. Det sker f.eks. via drøftelser på personalemøder, MED-udvalgsmøder og i ledelsen.
- Bestræbelse på ligelig kønsfordeling i ansættelsesudvalg.
- Samarbejde med uddannelsesinstitutioner, hvor de kommende elever og studerende gøres opmærksomme på, at velfærdsfagene er for alle uanset køn.
- Styrket kommunikation med elever og studerende som appellerer til alle køn.
- Afprøvning af kønsneutrale begreber i stillingsopslag og kommunikation.
- Hvor det er nødvendigt skabes bedre fysiske faciliteter, som tilgodeser alle køns behov for f.eks. omklædning og påklædning.

Kapitel 2: Kønsigestilling i vores serviceydelser

I dette kapitel præsenteres data og cases omhandlende kønsigestilling i Randers Kommunes serviceydelser.

Del 1: Børn og unge – Leg, læring og dannelse

Dagtilbud

Dagtilbud spiller en afgørende rolle for barnets egen forståelse af køn og identitet. Ifølge Den Styrkede Læreplan fra 2018 skal dagtilbuddene understøtte *”at alle børn udfolder, udforsker og erfarer sig selv og hinanden på både kendte og nye måder. (...) Dette skal ske på tværs af alder, køn, social og kulturel baggrund”*.

Case: Pædagogstuderende i Randers

På pædagoguddannelsen gennemføres modulet ”Køn, seksualitet og mangfoldighed”, hvor de studerende undervises i dilemmaer og perspektiver omhandlende børns køn, seksualitet og familieformer. De studerende skal forholde sig til pædagogen som rollemodel samt sociale mediers rolle for barnets socialisering. Derudover udvikler de studerende pædagogiske aktiviteter, som fremmer børnenes trivsel, læring og udvikling.

”Jeg har stor gavn af modulet om køn, seksualitet og mangfoldighed, og på de praktiksteder jeg har været, oplever jeg en nysgerrighed hos pædagoger i den viden, jeg har med mig fra studiet omkring kønsidentitet. Jeg har fået meget ud af at fortælle om modulet og sammen med et erfarent personale lært en masse om, hvordan vi understøtter børns interesser og behov uanset køn” (Pædagogstuderende i praktik i Randers Kommune).

Undersøgelser viser, at der på landsplan er få dagtilbud som arbejder systematisk med mangfoldighed og ligestilling. Dette understøttes også af undersøgelser, som viser, at børn ikke altid er ligestillede i den pædagogiske praksis; f.eks. oplever flere drenge end piger, at de

oftere bliver skældt ud, mens flere piger end drenge oplever, at de kan søge hjælp hos en voksen, når de er kede af det.

Generelt trives størstedelen af danske børn i dagtilbud, men danske undersøgelser fra 2012 og frem viser, at drenge i højere grad har dårligere relationer til de voksne i dagtilbuddet, og at de i mindre grad kan lide at gå i dagtilbud end piger. Ifølge forskere kan det hænge sammen med, at deres adfærdsformer er mindre accepteret i dagtilbuddet. Besvarelser fra 3052 danske pædagoger understreger, at drenges adfærd i højere grad vurderes at være mere udadreagerende, impulsiv og aggressiv end pigers. Omvendt vurderes piger i højere grad at være bedre til følelshåndtering, evnen til at lytte og tage hensyn til andre, end det ses hos drenge.

Med den nye Børn- og Ungepolitik 2023 i Randers Kommune arbejdes der blandt andet på at fremme trivsel for børn samt skabe mangfoldige børnefællesskaber, hvor der er plads til alle uanset køn, etnicitet, handicap eller social baggrund.

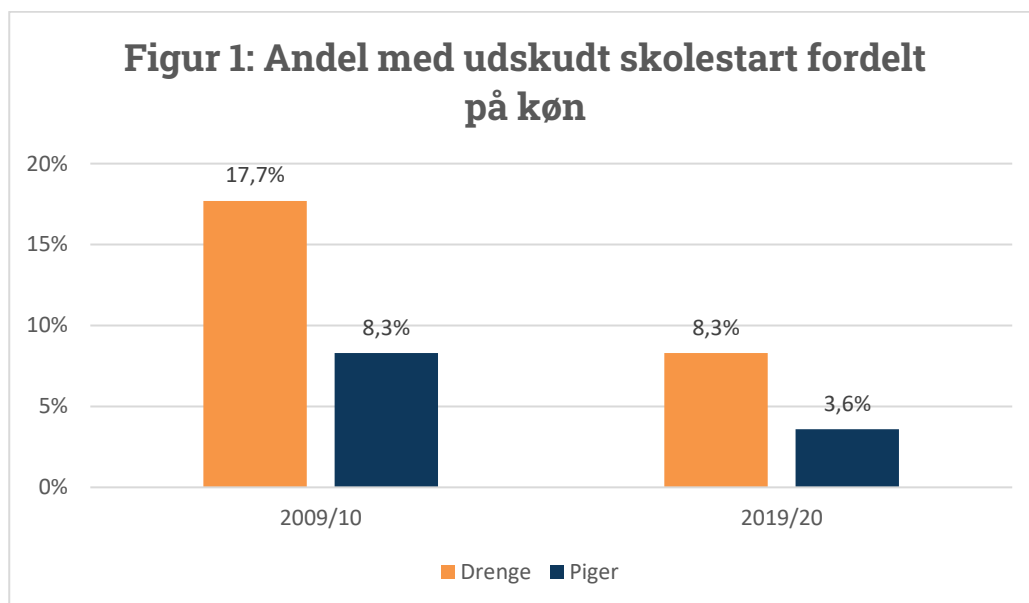
Case: Køn i børnehøjde

I Randers Kommunes dagtilbud arbejdes der aktivt med kønsligestilling på flere fronter.

- *På personalemøder drøftes, hvordan der kommunikeres og skabes læringsmiljøer for alle børn uanset køn.*
- *I den pædagogiske praksis arbejdes der aktivt med børnenes leg ved at skabe rum for, at børnenes køn ikke begrænser det enkelte barns fantasi og udfoldelsesmuligheder i legen med andre.*
- *Børnenes forældre inddrages i dialogen om, hvordan kønsstereotyper kan begrænse leg og læring.*
- *I den pædagogiske praksis understøttes barnets perspektiver og initiativer, idet det pædagogiske personale omfavner drengen, der møder op med lyserøde gummistøvler eller pigens, der med stolthed viser sin racerbil (Dagtilbudsleder).*

Alder ved skolestart

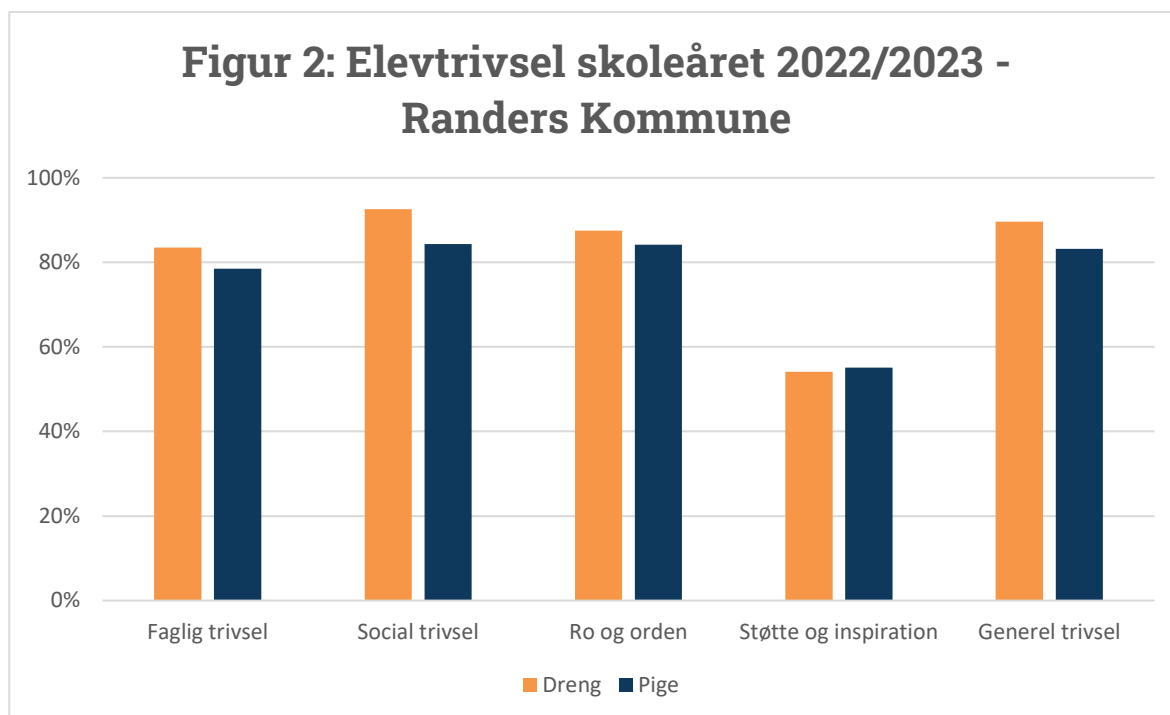
Forskning viser, at børns overgang fra dagtilbud til skole har betydning for deres trivsel, læring og udvikling. En undersøgelse fra KL viser, at der i perioden 2009 til 2020 for begge køn er sket et fald i andelen, der får udskudt deres skolestart. Dog er der mere end dobbelt så mange drenge som piger, der får udskudt skolestart (fremgår af Figur 1). Ydermere er der ud af det samlede antal børn, der i skoleåret 2019/2020 måtte gå børnehaveklassen om, en fordeling på 64 procent drenge og 36 procent piger.

Kilde: KL's egne beregninger på baggrund af registerdata fra Danmarks Statistik.

Elevtrivsel og sundhed

Ud fra den nationale trivselsmåling, baseret på elevdata i 4-9 klasse i folkeskoleåret 2022/2023, viser resultaterne, at drenge trives marginalt bedre end piger. Målt på generel trivsel ligger drenge 4,6 procentpoint højere end piger, og ligeledes 7 procentpoint højere end piger målt på social trivsel. Randers Kommunes resultater er tilsvarende, hvor drenge generelle trivsel ligger 6,4 procentpoint over pigers, og i relation til social trivsel ligger drenge over piger med 8,3 procentpoint.

Kilde: Den nationale trivselsmåling, Børne- og Undervisningsministeriet 2023

De største trivselsforskelle i Randers Kommune ses blandt andet ved, at 37 procent af pigerne og 13 procent af drengene svarer ja til, at de er bange for at blive til grin. 45 procent af drengene føler sig aldrig ensomme, hvor dette kun gælder for 23 procent af pigerne. Til spørgsmålet om hvor tit man har ondt i maven, svarer 17 procent af pigerne, at de tit eller meget tit har ondt i maven. Det samme gælder kun for 7 procent af drengene. Til spørgsmålet om hvor tit man har ondt i hovedet, svarer 29 procent af pigerne, at de tit eller meget tit har ondt i hovedet, hvor dette kun gælder for 7 procent af drengene.

Undersøgelse af VIVE 2022 viser, at piger generelt har en mere negativ kropsopfattelse og samtidig tænker mere over deres vægt end drenge. Dette afspejler sig også i, at mange piger påvirkes negativt af at se på billeder af kvindelige kendte, mens dette ikke er tilfældet for drenge, når de ser på billeder af mandlige kendte.

Ses der på unges sundhedsvaner på landsplan viser Skolebørnsundersøgelsen 2022, at drenge i højere grad end piger udfører hård fysisk aktivitet i fritiden. Blandt drenge stiger andelen, der er fysisk aktive i 7 timer eller mere om ugen, fra 20 procent i 5. klasse til 28 procent i 9. klasse. Blandt piger er andelen uændret på 11 procent fra 5. til 9. klasse. I forhold til rygning er

der 10 procent drenge og 15 procent piger i 9. klasse, der ryger. Endvidere prøver drenge alkohol første gang tidligere end piger.

Ses der på trivslen blandt LGBTQ+ unge på landsplan, viser undersøgelser, at graden af mistrivsel er stor. En undersøgelse af LGBTQ+ Danmark viser, at 37 procent af LGBTQ+ unge i alderen 13 til 25 år i høj grad føler sig ensomme, og at 24 procent af skoleeleverne ikke kan lide at gå i skole. Derudover oplever 64 procent at have selvmordstanker, og 53 procent har udført selvskadende adfærd. Sammenlignet med nationale undersøgelser af unge på lignende spørgsmål, er andelen af LGBTQ+ unge, som mistrives, markant større. Derudover oplever en stor andel af LGBTQ+ unge i folkeskolen mobning og diskrimination i form af skældsord eller hadefulde ytringer. Mere end 90 procent oplever skældsord i skolen som f.eks. "tranny" og "svans", og 67 procent svarer, at deres lærere ikke sætter tydelige regler for god opførelse i klasseværelset. I forlængelse heraf peger flere LGBTQ+ elever på, at mere viden og åbenhed omkring kønsidentitet og seksuel orientering blandt lærere og elever ville kunne skabe mere tryghed for dem.

Case: Ungecentret Randers

I Ungecentret opleves der en markant stigning i henviste unge, hvor transkønnethed og nonbinære identiteter er temaer. Ligeledes er der også unge, som ikke sætter lighedstegn mellem køn og seksualitet. Af denne grund har Ungecentret et øget fokus på køn og kønsidentitet. Det har betydet, at medarbejderne er blevet opkvalificeret via blandt andet foredrag om LGBTQ+ problemstillinger. Personalet har i den forbindelse fået et større kendskab til området og er derfor bedre i stand til at støtte de unge, for hvem disse temaer fylder (Konstituerede leder af Ungecentret Randers).

Seksualitet og kønsidentitet

Sundhed, seksualundervisning og familiekundskab (SFF) er et obligatorisk emne i folkeskolen. SFF skal støtte eleverne i at trives med deres krop, køn og seksualitet samt fremme respekt for mangfoldighed, ligestilling og menneskerettigheder. Børne- og Undervisningsministeriet evaluerede nationalt i 2019 på seksualundervisningen i de danske

folkeskoler. Her svarede kun 36 procent af 7. klasseeleverne, at de i skolen har "lært om forskellige former for seksualitet", og kun 45 procent svarede, at de har "lært om betydningen af forskellighed i krop, køn og seksualitet". Derudover viste evalueringen, at der er manglende organisering og prioritering af faget på skolerne, fordi det er et timeløst fag.

Undersøgelser viser, at piger og drenge er lige seksuelt aktive, men oplever forskellige normer for deres seksuelle praksis. Piger mødes oftere med fordømmelse for at have skiftende partnere, mens drenge hyldes for det samme. Drenge er underlagt et pres for at debutere seksuelt, mens piger kan være underlagt et pres for at holde sig tilbage.

Derudover er der ifølge kønsforskere kommet et øget fokus på seksuelle krænkelser og kønsidentitet, blandt andet i forbindelse med MeToo-bevægelsen, som har medført, at unge i højere grad reflekterer over deres adfærd og samfundets kønsnormer. Dette understøttes også af behovet blandt elever for, at seksualundervisningen i folkeskolen handler om mere end bare sex og prævention. I tillæg hertil viser en undersøgelse lavet af Epinion, at hver 10. unge mand mellem 18 og 24 år, svarer at de har haft sex med nogen og bagefter er kommet i tvivl om, hvorvidt personen egentlig har sagt ja eller på anden måde givet samtykke til det.

Case: Seksualundervisning i folkeskolen

På foranledning af Fælleselevråd i Randers Kommune blev der i starten af 2023 igangsat et pilotprojekt for at højne kvaliteten af seksualundervisningen. På baggrund af de positive erfaringer med pilotprojektet fra foråret 2023, skal ungdomsskolen fremadrettet medvirke til at videreudvikle seksualundervisningen i Randers Kommunes skoler. Undervisningen tager udgangspunkt i inddragende og aktiverende processer, der foregår i et samarbejde mellem klassens lærere, skolens sundhedsplejerske og underviser fra Randers Ungdomsskole. Undervisningen følger en struktureret plan, som indeholder en række tematikker heriblandt: kroppen og kropsidealer, seksualitet, det biologisk køn og køn som konstruktion, online deling af billeder, prævention og sundhed. Forløbet skaber mere forståelse for den enkelte elev og fællesskabet samt bidrager til at mindske de bekymringer, de unge har omkring deres seksualitet eller køn (Projektmedarbejder og Underviser ved Randers Ungdomsskole).

En rundspørge blandt BUPL's medlemmer (både pædagoger og ledere) viser, at 40 procent oplever, at de møder børn, der falder uden for den gængse drenge-/pigeopfattelse, og kun 10 procent af de adspurgte pædagoger føler sig i høj grad klædt på til at arbejde med børn og unges kønsopfattelse. I tillæg hertil oplever 50 procent af alle LGBTQ+ grundskolelever ikke at have en voksen, de kan opsøge, hvis de har brug for det.

Specialområdet

Ifølge en analyse fra KL i 2020 er sandsynligheden for at komme i specialtilbud (specialklasse, specialskole, dagbehandlingstilbud/hjem mv.) cirka 3. gange så høj for drenge som for piger. For skoleåret 2018/2019 er der på landsplan 8 procent drenge som går i et specialtilbud, mens det gælder for 3 procent piger. Data fra Randers Kommune 2022 viser en kønsmæssige fordeling i henvisning til en specialklasse på cirka 80 procent for drenge og 20 procent for piger.

Case: Pædagogisk praksis i specialtilbud

I et specialtilbud i Randers Kommune arbejdes der dels med at skabe en inkluderende og motiverende pædagogisk praksis for alle eleverne uanset køn. Dels indrettes læringsmiljøet således, at det tilbyder forskellige aktiviteter og materialer, som appellerer til både drenge og piger. I den forbindelse er det et pædagogisk fokus ikke at præge kønnet til en bestemt drenge- eller pige-aktivitet, men derimod sørge for, at der tages udgangspunkt i den enkelte elevs behov og interesse uafhængigt af elevens køn. Der kan selvfølgelig være overlap mellem elevens køn og interesse, men ofte ses der aktiviteter, hvor både piger og drenge laver noget sammen (Lærer på Trekløverskolen).

For udsatte børn og unge viser national forskning, at de familierettede indsatser har den bedste effekt, hvis begge forældre inddrages. Dog er det ikke alle fædre, der ønsker at blive involveret, og nogle fædre føler sig forbigået i familietilbud. Flere fædre peger på, at moderen opleves som eksperten på barnet, og det kan få sårbare fædre til at trække sig og undlade at deltage i familierettede indsatser.

Case: Fokus på begge forældre i arbejdet med unge

I FamilieCentret anvendes et helhedsperspektiv på den enkelte families problemstilling. I praksis betyder det, at der er en øget opmærksomhed på at inddrage begge forældre og deres netværk i behandlingstilbuddet. Sommetider hænder det, at et af barnets forældre melder fra, og her er det vigtigt, at denne inddrages så vidt muligt alligevel ud fra et lighedsprincip, men også i behandlingsøjemed.

FamilieCentret er bevidste om, at behandlerens køn kan have indvirkning på samarbejdet med forældrene. Derfor arbejdes der aktivt med, hvordan kønsstereotyper og fordomme kan nedbrydes i dialogen med forældrene (Centerleder, FamilieCentret).

Uddannelsesparathed

Uddannelsesparathedsvurderingen (UPV) skal sikre, at de elever, som ikke er vurderet parate til den ønskede ungdomsuddannelse, støttes med en skole- og vejledningsindsats. Flere drenge end piger vurderes til at være ikke-uddannelsesparate. Undervisningsministeriets data for 9. klassetrin i skoleåret 2021/2022 viser, at 15 procent drenge og 11 procent piger blev erklæret ikke-uddannelsesparat til en erhvervsuddannelse. For tilsvarende skoleår er det i Randers Kommune 19 procent drenge og 14 procent piger, som blev vurderet ikke-uddannelsesparate til en erhvervsuddannelse. For gymnasiale uddannelser er andelen, der erklæres ikke-uddannelsesparat, på landsplan 34 procent for drenge og 23 procent for piger. I Randers Kommune er det 40 procent for drenge og 25 procent for piger.

Afgangskarakterer i grundskolen

En undersøgelse af KL 2023 viser, at piger generelt klarer sig bedre fagligt end drenge, og at forskellen øges over tid. For eksempel er kløften i karaktergennemsnittet mellem piger og drenge på landsplan ved folkeskolens afgangseksamen fordoblet fra 0,4 til 0,8 karakterpoint fra 2011 til 2019. Særligt prøver i dansk har haft betydning for pigers højere gennemsnit, men også ved fællesprøven i fysik/kemi scorer piger højere. Den samme kønsforskel ses i Randers Kommunes skolers afgangsprøver for 9. klassetrin i skoleåret 2022/2023, hvor pigernes gennemsnit var 7,5 og drengenes 6,5 i de bundne prøver. Udfordringen ved karaktergabet kan

være, at det stiller drenge ringere i forhold til videre uddannelse og til deres efterfølgende tilknytning til arbejdsmarkedet.

Unge uddannelsesvalg

Piger og drenge vælger forskellige ungdomsuddannelser. Nationale data fra Børne- og Undervisningsministeriet baseret på skoleåret 2023/2024 viser, at 81 procent piger og 64 procent drenge blev optaget på en gymnasial uddannelse. Tilsvarende for elever i Randers Kommune var der 77 procent piger og 56 procent drenge. På erhvervsuddannelserne for skoleåret 2023/2024 var optaget på landsplan 27 procent af drengene og 11 procent af pigerne. I Randers Kommune var optaget på erhvervsuddannelserne 32 procent af drengene og 15 procent af pigerne. Inden for erhvervsuddannelserne vælger størstedelen af piger en uddannelse inden for sundhed, omsorg og pædagogik, mens drenge vælger uddannelser inden for teknik, håndværk og industri. På universiteterne ses ligeledes en fakultetsopdeling: kvinder læser typisk humaniora, mens mænd læser naturvidenskaben. En undersøgelse af Epinion i 2022 viser, at for 59 procent af drengene og 46 procent af pigerne spiller det en rolle for deres valg af uddannelse, om uddannelsen har et maskulint eller feminint ry.

Ifølge forskere integreres kønsstereotype forestillinger om, hvad kvinder og mænd kan arbejde med og uddanne sig til allerede i de unges forestillinger i folkeskolen. Flere undersøgelser underbygger, at UU-vejledere, lærere og forældre, mere eller mindre ubevidst, præger børnene i en kønnet retning.

Del 2: Voksenlivet – livssituation og livskvalitet

Fysisk sundhed

Kvinder lever i gennemsnit længere end mænd. Middellevælalderen på landsplan i 2021 er henholdsvis 83 år for kvinder og 79 år for mænd. I Randers Kommune er middellevælalderen en smule højere for både kvinder med 84 år og mænd med 80 år.

Selvom kvinder i gennemsnit lever længere end mænd, vurderer kvinder generelt deres helbred dårligere end mænd. I den seneste Nationale Sundhedsprofil (DNS) 2021 svarer 13 procent kvinder fra 16 år eller ældre, at de har et dårligt fysisk helbred, mens det tilsvarende gælder 9 procent for mænd. Ligeledes er tendensen i Randers Kommune, at andelen af kvinder er større end andelen af mænd, som vurderer sit eget helbred som værende dårligt.

DNS 2021 viser, at kvinder generelt lever sundere end mænd. Ses der på andelen, der drikker mere end 10 genstande pr. uge, er andelen på landsplan 23 procent for mænd og 9 procent for kvinder. I forhold til kostvaner lever 22 procent mænd og 13 procent kvinder usundt. 45 procent mænd er fysisk aktive i minimum 150 minutter om ugen, mens det for kvinder gælder 39 procent.

En usund livsstil kan øge risikoen for blandt andet kræft. Andelen af mænd og kvinder, der rammes af kræft, er nogenlunde ens.

Case: Samtalegrupper for kræfttramte

I Randers Sundhedscenter Thors Bakker tilbydes samtalegrupper for kræfttramte borgere – både mænd og kvinder. Samtalegrupperne er kønsopdelte, da der kan være forskel på problemstillingerne kønnene imellem. Formålet med grupperne er at give plads til at fortælle sin historie og dele oplevelser, tanker og frustrationer med andre ligesindede. Der ligger en styrke i at snakke om ens sårbarhed i et fællesskab, hvor andre lytter og har forståelse for ens situation. Stik imod alle fordomme er mændene i gruppen gode til at lytte og vise følelser, og oftest skabes der et sammenhold i gruppen, som fortsætter efter holdet slutter (Samtalegruppeleder og fysioterapeut i rehabiliteringsenheden).

Mental sundhed

Ifølge DNS 2021 er andelen med dårligt mental helbred større blandt kvinder end mænd.

Særligt gruppen fra 16 til 24 år døjer med den mentale sundhed, idét 34 procent kvinder og 21 procent mænd svarer, at de har et dårligt mentalt helbred.

Ses der på forekomsten af stress på landsplan, er det særligt kvinder i aldersgruppen 16 til 24 år, der er mest stressede. 52 procent i denne gruppe har et højt stressniveau, hvilket tilsvarende gælder for 31 procent af mændene. I Randers Kommune ses samme tendens med en større andel af kvinder end mænd, der ofte eller meget ofte er stressede og mistrives.

Flere kvinder end mænd har angst og depression på landsplan. Det er særligt den yngre aldersgruppe fra 16 til 24 år, der rammes. Her er der 21 procent kvinder, som har eller har eftervirkninger af depression, mens det for mænd er 15 procent. For tilsvarende aldersgruppe lider 30 procent kvinder af angst, mens det for mænd er 14 procent.

Case: Sundhedstilbud til unge

Randers Sundhedscenter tilbyder blandt andet individuelle psykologsamtaler til unge mellem 20 til 25 år. I samtalerne er der fokus på, hvordan den unge opnår større trivsel i hverdagen, klarer dagligdagsudfordringer, opbygger mental robusthed og får mobiliseret egne potentialer og ressourcer. Det er særligt kvinder, der benytter sig af tilbuddet om gratis psykologsamtaler, idet kvinder udgør 82 procent. Derudover tilbydes kurset Lær at tackle angst og depression for unge i alderen 15-25 år, som er et gruppeforløb, der vil give de unge mestringsstrategier til livet med angst og depression (Sundhedsfremme- og forebyggelsesenheden, Randers Sundhedscenter).

I forhold til forekomsten af fødselsdepressioner viser nyere undersøgelser fra 2021, at andelen, der rammes, er nogenlunde ens for mænd og kvinder. Dog viser en undersøgelse på baggrund af 66 kommuner fra 2021, at 21 procent af de adspurgte kommuner ikke screener førstegangsfædre for fødselsreaktioner. Yderligere har 47 procent af de adspurgte kommuner ikke har et tilbud til fædre med efterfødselsreaktioner.

Case: Sundhed – Far-ambassadørerne

I takt med at faderen spiller en stadig større rolle i plejen og i kontakten med deres børn, er sundhedsplejen i Randers Kommune blevet mere bevidst om, hvordan de henvender sig til og imødekommer nybagte fædres behov bedst muligt.

Sundhedsplejen tilbyder blandt andet fædregrupper, hvor fædre kan danne relationer og dele erfaringer med andre fædre. Derudover bærer to sundhedsplejersker titlen "far-ambassadører", hvor deres opgave er at udbrede den nyeste viden i sundhedsplejen om det at være mand i et forældreskab, samt hvordan man skaber en relation til fædrene og imødekommer netop deres behov for viden. Selvom det ikke er et lovkrav, er det ligeledes sundhedsplejens ambition at tilbyde alle fædre screening for efterfødselsdepression, hvis de ønsker det.

Der er positive tilbagemeldinger fra både fædre og mødre om disse tiltag. Det opleves, at flere fædre i højere grad end tidligere deltager aktivt i sundhedsplejerskebesøg og søger rådgivning om deres problemer (Leder af Sundhedsplejen).

Ses der på LGBTQ+ personer er der en markant større andel der mistrives end resten af befolkningen i Danmark. I en undersøgelse af VIVE 2022 svarer 20 procent af de adspurgte transpersoner og 14 procent af de homo- og biseksuelle "ja" til, at de er utilfredse eller meget utilfredse med deres liv. Tilsvarende gælder det kun for 7 procent af de adspurgte heteroseksuelle. Opdeles gruppen af LGBT+ personer, er mistrivsel særligt udbredt blandt biseksuelle, transpersoner og LGBTQ+ børn og unge.

LGBT+ personer lider i højere grad end andre af angst, depression, ensomhed, selvskade og selvmordstanker. Særligt transpersoner har et dårligt psykisk helbred. En

befolkningsundersøgelse af Project SEXUS 2019 viser, at 27 procent transkvinder og 21 procent transmænd har haft tegn på depression inden for en periode på 14 dage. For hele befolkningen er det 15 procent. 78 procent af transmænd og 66 procent af transkvinder har på et tidspunkt i deres liv haft selvmordstanker. For hele befolkningen gælder dette 24 procent. I forhold til selvmordsforsøg estimeres det, at andelen er 25 procent for transmænd og 23 procent for transkvinder, mens det er 4 procent for den danske befolkning generelt.

Ensomhed blandt voksne

Danske befolkningsundersøgelser i perioden 2016-2022 viser, at ensomhed er en stigende udfordring i befolkningen, hvor det særligt er unge, ældre og kvinder, der er ensomme. F.eks. er der på landsplan i aldersgruppen 16 til 24-årige 26 procent kvinder og 18 procent mænd, der føler sig ensomme. I Randers Kommune er der ligeledes en større andel kvinder end mænd, der oplever ensomhed.

Ifølge forskningsleder på Rigshospitalet har kvinder og mænd forskellige forudsætninger for at håndtere ensomhed. Kvinder har ofte flere nære relationer end mænd og er mere tilbøjelige til at søge støtte og hjælp, når de føler sig ensomme. Mænd er modsat mere tilbøjelige til at isolere sig og har i mindre grad kontakt med venner og familie uden for husstanden.

Case: Hjælp til ældre i mistrivsel

At blive ældre kan være forbundet med udfordringer i tilværelsen. Mange kan opleve ensomhed, tanker om livets afslutning, sorg eller funktionstab. Derfor tilbydes der i Randers Kommune flere tilbud til ældre, der har det svært psykisk. Der tilbydes gratis individuelle psykologsamtaler til borgere, der er ægtefæller til borgere med demens eller borgere der er 60 år eller ældre, som modtager minimum én af en række bestemte ydelser fra kommunen. Det fordeler sig således, at 2/3 af de borgere, som henvises, er kvinder. Der tilbydes også gruppeforløb for ældre med fokus på ensomhed, og der er initiativer såsom "SeniorNet" og "Fortæl for livet", hvor ældre via arrangerede aktiviteter og samtalegrupper kan skabe et fællesskab og et socialt netværk (Psykolog på Omsorgsområdet).

Der er væsentlig flere LGBTQ+ personer, der oplever ensomhed, end heteroseksuelle personer. Homo- og biseksuelle ser markant sjældnere deres forældre og udeboende børn end heteroseksuelle, men ses med venner og bekendte i samme omfang som heteroseksuelle. For transpersoner er der generelt en tendens til, at de sjældnere eller aldrig ser hverken familie, venner og bekendte og er således oftere mere socialt isolerede end resten af befolkningen.

Hjemløshed

Ifølge VIVE 2022 udgør mænd 77 procent af alle registrerede personer i hjemløshed, mens kvinder udgør 23 procent. Mænd er oftere hjemløse i længere tid, og de overnatter i højere grad på gaden end kvinder. Der er blandt kvinder en relativt større andel unge mellem 18-24 år, hvorimod der er relativt flere midaldrende mænd sammenlignet med kvinder.

På landsplan er der i perioden 2009 til 2022 stort set en lige stor andel af herbergsbrugere blandt mænd og kvinder med 48 procent mænd og 49 procent kvinder. I forsorgshjemmet Hjørnestenen i Randers Kommune er kønsfordelingen mere skæv. Fra 2019 til 2022 er fordelingen på henholdsvis 27 procent for kvinder og 73 procent mænd.

Ældre

Kvinder modtager på landsplan en større andel af hjemmepleje end mænd. I 2022 var modtagere af hjemmepleje 63 procent for kvinder og 37 procent for mænd. I Randers Kommune 2023 udgør kvinder 56 procent og mænd 44 procent ud af det samlede antal, der modtager hjemmepleje. Modtagere af madservice er 59 procent for kvinder og 41 procent for mænd.

Ses der på andelen af plejehjemsbeboere på landsplan, er der ligeledes en større andel af kvinder end mænd. I perioden 2014 til 2021 er andelen af kvinder 65 procent af det samlede antal plejehjemsbeboere og for mænd 35 procent. I Randers Kommune er kønsfordelingen for plejehjemsbeboere i 2023 61 procent for kvinder og 39 procent for mænd.

To nærliggende forklaringer på den større andel af kvinder er, at kvinder i gennemsnit lever længere end mænd og derfor udgør en større andel af den ældre befolkning. Derudover viser undersøgelser, at ældre kvinder har et dårligere helbred og et lavere funktionsniveau sammenlignet med mænd i samme aldersgruppe.

At flytte på plejehjem er en stor omvæltning for både kvinder og mænd. Der kan være forskellige interesser, behov og ønsker i forhold til livet på plejehjemmet.

Case: Frivilligkoordinatorerne

Frivilligkoordinatorerne i Randers Kommune igangsætter aktiviteter, der har til formål at understøtte social, fysisk og mental sundhed for både ældre kvinder og mænd. Selvom aktiviteterne er for begge køn, er der et særligt fokus på at få ældre mænd med, da de ofte har brug for et kærligt skub ind i et fællesskab sammenlignet med kvinder. Dette gøres bl.a. ved at lave særlige aktiviteter for mænd –såsom billard, petanque, busture og spisegrupper. Mændene, som deltager i diverse "mande-aktiviteter", er glade for at være en del af et mandefællesskab, og det kan mærkes på deres trivsel (Frivilligkoordinator ved Team Frivillighed).

Beskæftigelse og arbejdsmarkedet

Mænd og kvinder trækker sig i gennemsnit næsten samtidig tilbage fra arbejdsmarkedet. I 2022 var den gennemsnitlige tilbagetrækningsalder for kvinder 64 år, mens den for mænd var 65 år.

Flere kvinder end mænd er på førtidspension. I 2022 udgjorde kvinder 54 procent på landsplan og mænd 46 procent. Sammenlignes dette med antallet af borgere på førtidspension i Randers Kommune december 2022 udgjorde kvinder 56 procent og mænd 44 procent. Ses der på kønsforskellene for ressourceforløb, er der ifølge Danmarks statistik på landsplan i 2022 64 procent kvinder og 36 procent mænd. Tilsvarende ses det i Randers Kommune for december 2022, at kvinder udgør 63 procent, mens mænd udgør 37 procent.

Case: Tilbudsvifte til ledige borgere

I Jobcenter Randers drøftes hvordan tilbudsvifterne til ledige borgere ikke udelukker åbenlyse jobmuligheder på grund af kønsstereotype forestillinger om hvad der er typiske mande- og kvindefag. I praksis ses det i samtaler med ledige borgere og i opkvalificeringsprojekter, inden for bl.a. social- og sundhedsområdet samt bygge- og anlægsbranchen, hvor informationsmateriale sendes ud til alle ledige uanset køn (Afdelingsleder i Jobcenter Randers)

Særligt gruppen af nydanske kvinder (1. generationsindvandrere) er i mindre grad tilknyttet arbejdsmarkedet. Ifølge Arbejderbevægelsens Erhvervsråd i 2022 var beskæftigelsesfrekvensen for ikke-vestlige kvindelige indvandrere 55 procent i 2022, hvilket er lavere end beskæftigelsesfrekvensen for ikke-vestlige indvandrere mænd, som lå på 62 procent.

Case: Kvinder i job

Integrationsafdelingen på Jobcenteret arbejder særskilt for at bringe kvindelige integrationsborgere tættere på arbejdsmarkedet. I Randers Kommune er der 26 procent af de kvindelige integrationsborgere, der er kommet i uddannelse eller beskæftigelse over en 3-årig periode, mens denne andel for mænd er 65 procent. Derfor er målgruppen for projektet kvinder, som har flere udfordringer end blot at stå udenfor arbejdsmarkedet. Det er kvinder med blandt andet skånehensyn, kulturelle barrierer, psykosociale udfordringer og kvinder uden uddannelse eller arbejdsmarkedsidentitet. Det sidste år har indsatsen for denne målgruppe været forankret i et samarbejde mellem Randers Jobcenter, Randers Sprogcenter og Fonden for Social Investeringer, og været udmøntet som et særligt håndholdt forløb, hvor der er fokus på de områder, der hindrer disse kvinder i at rykke tættere på arbejdsmarkedet. Der arbejdes med at motivere og selvstændiggøre kvinderne, ligesom der arbejdes i dybden med samfunds-, kultur- og arbejdsmarkedsforståelse. Det er tanken, at der skal skabes ny viden om virksomme tiltag, tilgange og værktøjer, der efterfølgende kan implementeres i almindelig drift, i forhold til at følge progressionen hos kvinderne og lave især gruppeaktiviteter, som kan fremme arbejdsmarkedsdeltagelsen, netværk og social integration hos disse særligt udsatte kvinder (Souschef for Integrationsafdeling Jobcenter Randers).

Behandlingstilbud

Selvom mænd har et bedre selv vurderet helbred end kvinder, er der en højere dødelighed blandt mænd end kvinder ved en lang række af sygdomme. En del af forklaringen er ifølge forskningsleder på Rigshospitalet, at mænd i mindre grad er opmærksomme på symptomer, man bør reagere på, og i mindre grad søger læge. I forhold til deltagelse af rehabiliteringstilbud viser Danmarks Statistik 2021, at der på landsplan i aldersintervallet 65 år og op er en større andel af kvinder end mænd, der modtager genoptræning på månedlig basis.

I Randers Kommunes Sundhedsfremme og forebyggelsesenhed er der en større andel af kvinder end mænd, som gør brug af de tilbudte indsatser. På tværs af indsatser er kønsfordelingen 69 procent for kvinder og 32 procent for mænd. Forskellene ses særligt på indsatsen "Min Livsstil i Balance", hvor borgere med overvægt støttes til en sundere livsstil, hvor der er 87 procent kvinder og 13 procent mænd. Ved forløbet "Sundhed", hvor udsatte familier støttes til et sundere liv, er kvinder ligeledes flest med 95 procent og for mænd 5 procent.

Opfølgning på initiativer

I forbindelse med arbejdet med Kønsligestillingspolitikken har de enkelte fagområder gennemført konkrete initiativer. Vedrørende hovedområdet omhandlende kønsligestilling i vores serviceydelser har der blandt andet været fokus på:

- Lokale drøftelser om forforståelse og forventninger fra de professionelle på skolerne til henholdsvis piger og drenge adfærd og kommunikation. Drøftes f.eks. på teams og i MED-udvalg. Det er op til den lokale arbejdsplads, hvornår og hvor ofte temaet drøftes.
- Randers Elevråd har givet anbefalinger til skolerådet samt Skole- og uddannelsesudvalget omkring kønsligestilling, kønsidentitet og seksualitet.
- Forældresamarbejdet på familieområdet inviterer begge forældre til møder, ligeledes bruges begrebet forælder og ikke mor/far for at imødekomme alle familieformer. Derudover er journaliseringssystemer udviklet til automatisk at sende til begge forældremyndighedshavende.
- Der er etableret bruger- og pårørenderåd på alle plejecentre, hvor centres dagligdag drøftes herunder beboernes forskellige behov.
- Rusmiddelbehandlere har været på konference vedrørende "køn og behandling" med fokus på kønsidentitet i et behandlingsperspektiv. Viden fra konferencen er efterfølgende blevet formidlet til alle behandlere på et temamøde i Rusmiddelcentret.
- På socialområdet ledsages borgere til f.eks. sexklinik i forbindelse med hormonbehandling, samt mulighed for samtaler om det svære valg, det kan være at skifte køn.

Kapitel 3: Kønsligestilling for borgere i Kommunen

I dette kapitel præsenteres data og cases omhandlende kønsligestilling for borgere i Randers Kommune.

Livsstil, samliv og fritidsaktiviteter

En stadig større andel af både kvinder og mænd lever alene i Danmark. Ifølge Danmarks Statistik er der på landsplan i 2023, ud af den samlede andel der bor alene i aldersgruppen 30 til 39 år, 65 procent mænd og 35 procent kvinder. For tilsvarende aldersgruppe for borgere i Randers Kommune udgør mænd 70 procent og kvinder 30 procent.

I forhold til forældreskab, er der en større andel af mænd, der ikke bliver forælder sammenlignet med kvinder. Ifølge Danmarks Statistik (2020) var 21 procent af de registrerede 50-årige mænd barnløse. Tilsvarende gjaldt det 12 procent for kvinder. Statistikkerne viser yderligere, at andelen af mænd, der har et barn, stiger i takt med uddannelsesniveau. Jo højere uddannelse manden har, desto større er sandsynligheden for at blive far. For kvinder er der ingen sammenhæng mellem uddannelse og forældreskab.

Ses der på fritidsaktiviteter viser en undersøgelse fra Syddansk Universitet 2021, at mænd og kvinder er nogenlunde lige aktive. Mænd er i højere grad deltagende inden for fodbold, badminton og racercykling, mens kvinder i højere grad er deltagende inden for løbetræning, yoga og dans. Derudover praktiserer kvinder i højere grad end mænd bevægelsesaktiviteter på egen hånd, mens mænd er mest bevægelsesaktive i foreninger.

Ifølge Danmarks Statistik (2019) laver mænd og kvinder lige meget frivilligt arbejde. Dog er det forskelligt hvilke former for frivilligt arbejde, mænd og kvinder udøver. Mænd er oftest frivillige på fritids- og idrætsområdet, hvorimod kvinder oftest er frivillige på skole- og institutionsområdet.

Case: Kommunalt samarbejde med sportsforeninger

Generelt er idræt i mange sportsgrene kønsopdelt. Som i resten af landet er der i Randers Kommune flere sportslige aktiviteter, hvor piger og drenge konkurrerer eller træner sammen. F.eks. træner piger og drenge sammen i nogle klubber/på nogle hold i en række forskellige idrætsgrene. Bl.a. badminton, svømning, gymnastik, fodbold, håndbold og bordtennis. For størsteparten af idrætsgrenene er det særligt gældende i de yngste årgange. Ligesom der på motionsplan findes mixhold med både mænd og kvinder. I konkurrencesammenhænge spiller piger og drenge sammen i mixdoubler i aktiviteter som f.eks. badminton, tennis, bordtennis og padeltennis. Endvidere er der mixhold i f.eks. konkurrencegymnastik. I de nævnte eksempler er det både gældende for børn, unge og voksne.

Mange af de sportslige aktiviteter, som foregår i foreningsregi i Randers Kommune, faciliteres af Danmarks Idrætsforbund (DIF) og DGI. Både DIF og DGI arbejder aktivt med FN's verdensmål herunder ligestilling. Dette gør de blandt andet ud fra årlige diversitetsundersøgelser, uddanner medarbejdere for at øge bevidsthed og evne til at fremme diversitet og fastholde dagsorden omkring øget ligestilling mellem kønnene i sportslige aktiviteter (Kultur og Fritidschef).

LGBTQ+ personers aktivitet og medlemskab i idrætsforeninger er ikke mærkbart forskelligt fra heteroseksuelles. Ifølge en undersøgelse af VIVE 2022 oplever flere dog, at de ikke føler sig inkluderet i det sociale fællesskab. En undersøgelse lavet af Kulturministeriet 2020 viser, at der er 20 procent, som i lav grad eller slet ikke føler sig, som en del af det sociale fællesskab. Mellem 25 og 33 procent har oplevet nedsættende udtalelser omkring deres seksualitet eller kønsidentitet, og 44 procent har mødt antagelser om, at deres seksualitet har en tæt forbindelse til deres sportslige præstationsevner. Det er blandt andet i omklædningsrummet, tonen kan opleves diskriminerende, hvorved flere LGBTQ+ personer fravælger at bade eller klæde om sammen med holdkammeraterne.

Case: Idrættens fællesskaber

I efteråret 2022 stod Idrættens Regnbuekoalition, Randers FC og Randers Teaterforening for en temadag i Cepheus Park, hvor 750 elever fra 8.-9 klasse lærte om god kultur og sprog i idrættens fællesskaber. Dagen handlede om, at idræt skal være for alle, og skal kunne rumme alle - uanset køn og seksualitet. Med flere aktiviteter på dagen blev der sat fokus på idrættens mangfoldighed, og at der skal siges fra over for diskrimination og chikane af LGBTQ+ personer.

Kulturlivet

Ifølge Kulturvaneundersøgelsen fra 2022 har kvinder generelt et større og bredere kulturforbrug end mænd. Ifølge Danmarks Statistik 2022 har 27 procent kvinder, inden for en tre måneders periode, benyttet sig af mindst tre kulturtilbud såsom koncert, museum, bibliotek, scenekunst og biograf. Tilsvarende gælder det for 19 procent mænd. Det større kulturforbrug kvinder har på landsplan ses på flere kulturtilbud. F.eks. ses det i udlån af materialer på Randers Bibliotek, hvor kvinder står for 69 procent og mænd 29 procent ud af de samlede fysiske lån i 2022.

I forhold til den danske kunstverden viser en undersøgelse fra Københavns Universitet 2021, at der på de mest populære kunstmuseer i Danmark er en klar overvægt af mandlige kunstnere. Statens Museum for Kunst havde f.eks. 71 procent værker lavet af mandlige kunstnere, 8 procent kvindelige og 21 procent lavet af ukendte kunstnere. Dette er på trods af, at der uddannes lige mange kvinder og mænd på kunstakademiet i Danmark, og at kvinder udgør cirka 70 procent af de studerende på kunstakademier verden over.

I musikbranchen er der en underrepræsentation af kvindelige musikere på landsplan. Selvom piger er i overtal på landets musikskoler, daler repræsentationen af kvinder, jo tættere de kommer en professionel musikerkarriere. Tal fra Koda viser, at 20 procent af Kodas medlemmer i 2020 var kvinder. I samme år blev kvindelige komponister og sangskriveres musik spillet i et omfang, der tilsammen udgjorde 10 procent af de samlede udbetalinger fra Koda. Ligeledes er cirka 20 procent af den musik, der spilles på alle DR's radiokanaler, med en kvindelig hovedkunstner.

Nogle af de barrierer, kvinder møder i forhold til arbejdsmuligheder, er manglende netværk i musikbranchen. En undersøgelse af Kvinfo 2022 viser, at 18 procent kvinder svarer, at de flere gange har oplevet ikke at blive inviteret til jobs og arbejdsfællesskaber udelukkende på grund af deres køn. For mænd gælder det 4 procent. Derudover udsættes kvinder i højere grad for seksuel chikane i musikbranchen end mænd. Inden for en periode på 5 år svarer 31 procent af de adspurgte kvinder, at de har fået uønskede kommentarer, der har handlet om deres krop, tøj eller udseende. Tilsvarende har 9 procent mænd oplevet dette. Uønsket fysisk kontakt, som f.eks. kys, klap, massage eller omfavnelse, har 13 procent kvinder og 5 procent mænd oplevet. Hertil beretter mænd, at den uønskede seksuelle chikane oftest kommer fra publikum, mens kvinder oftere oplever, at det kommer fra personer, som har indflydelse på deres karriere.

Case: Mangfoldighed i musikbranchen

Musik- og teaterhuset Værket og dets spillested Turbinen i Randers Kommune arbejder aktivt med at få flere kvindelige musikere på scenen. F.eks. har Turbinen samarbejdet med Dansk Rock Samråd og Randers Musikskole om projektet Pop Pilot, hvor piger i alderen 13 til 16 år beskæftiger sig med musik og samspil sammen med professionelle kvindelige musikere. Derudover er der i august 2023 igangsat et et-årigt pilotprojekt, hvor der løbende afvikles skolekoncerter i Turbinen. Det sker i et samarbejde med Randers Kommune og LMS (Levende Musik i Skolen) og er for samtlige elever i Randers Kommune fra 5. til 10. klassetrin. Her er det et dogme fra Turbinens musikansvarlige, at der optræder mindst én fremtrædende kvindelig eller nonbinær kunstner, sådan at alle elever har mulighed for at spejle sig i det, de oplever på scenen. Endeligt er der i arbejdet med Danish Music Awards Blues, sammen med flere musikforeninger og forbund, et stort fokus på, at der arbejdes mod en ligelig kønsfordeling og repræsentation på scenen, sådan at der udvises diversitet i en ellers "mandetung" genre. Derfor har i programplanlægningen på Værket og Turbinen i de seneste år haft et stort fokus på kønsligestilling og repræsentation. Eksempelvis er kønsfordeling af artister et parameter, der er med i strategi af bookingaktiviteter (Musik- og teaterchef Værket og Turbinen).

Ses der på LGBTQ+ personers forbrug af kultur, er der ifølge en undersøgelse af VIVE 2022 ingen forskelle i hyppighed mellem LGBTQ+ personer og heteroseksuelles brug af kulturelle aktiviteter såsom biografen, koncerter, teatret, cafe, restaurant eller deltagelse ved sportsbegivenheder. Selvom LGBTQ+ personer deltager lige så hyppigt i kulturelle aktiviteter som den generelle befolkning, er det ikke ualmindeligt for denne gruppe at opleve hadefulde ytringer eller oplevelser af at være "anderledes" eller forkert" i forhold til resten af befolkningen.

Case: Randers under regnbuen

Randers bibliotek er et folkebibliotek, som repræsenterer og afspejler det samfund, det er en del af. Det skal gøre borgerne klogere på emner via aktiviteter og tilbud, som taler ind i de dagsordner, som rører sig blandt borgere i Randers Kommune. I efteråret 2022 blev det blandt bibliotekets medarbejdere besluttet, at "køn og identitet" i en periode skulle være et gennemgående tema for bibliotekets formidling. De tog hermed temperaturen på omverdenen og satte et relevant og aktuelt emne på dagsordenen - primært for selv at blive klogere. F.eks. blev elever fra mellemtrinnet på Randers Kommunes skoler inviteret til et tværfagligt undervisningsforløb med fokus på kønsidentitet. Temaet kulminerede desuden i kulturfesten "Randers under regnbuen", hvor et stort event blev arrangeret med støtte fra flere sponsorer, fonde og interessenter. Støtten gav biblioteket mulighed at tænke stort og eksperimentere med flere forskellige aktiviteter såsom dragbanko, teater, musik og LGBTQ+ litteratur, kunst og workshops, som omhandlede kønsidentitet og seksualitet. Randers bibliotek har oplevet en stor opbakning til arrangementet "Randers under regnbuen" og oplevede, at nye borgere gæstede biblioteket. Biblioteket vil fortsætte med at bakke op om LGBTQ+ initiativer i Randers, senest i forbindelse med PRIDE i Randers i juni 2023 (Chef for Litteratur og læring, Randers Bibliotek).

Krænkelse i den demokratiske deltagelse

Ifølge en undersøgelse af Menneskeret 2019 benyttes samfundsdebatten på Facebook af 54 procent mænd og 35 procent kvinder. Her er mænd mere end tre gange så ofte som kvinder afsendere af nedsættende og krænkende kommentarer. Kvinder oplever tre gange så ofte som mænd, at de krænkende og nedsættende kommentarer handler om deres køn frem for deres politiske holdninger. Menneskeret 2023 viser ligeledes, at under kommunalvalgkampen i 2021 oplevede 25 procent af de kvindelige kandidater i alderen 18 til 39 år seksuel chikane, mens kun 2 procent af mandlige kandidater i samme aldersgruppe oplevede det samme.

Seksuel chikane ses også udbredt i de politiske ungdomspartier. En undersøgelse af Sex og Samfund og Børns Vilkår 2021 viser, at det særligt er de kvindelige medlemmer, som ikke trives i ungdomspartierne. 46 procent af de kvindelige partimedlemmer i en række ungdomspartier og 24 procent af de mandlige, har været udsat for seksuelle krænkelser mindst én gang i løbet af 2019 og 2020.

Vold og seksuel chikane

Ifølge Statens Institut for Folkesundhed 2022 skønnes det, at cirka 24.000 kvinder og 20.000 mænd blev udsat for fysisk partnervold i hele 2021, mens omfanget for psykisk partnervold skønnes at være 242.000 kvinder og 194.000 mænd. Det er særligt kvinder - herunder unge kvinder i alderen 16-24 år samt LGBTQ+ personer, som udsættes for psykisk og/eller fysisk partnervold af særlig grov karakter. I langt de fleste tilfælde står en mandlig udøver bag den partnervold, som både mænd og kvinder udsættes for.

Flere danske undersøgelser viser desuden, at partnervold ofte er det, der går forud for partnerdrab. I perioden 1992-2016 udgjorde 27 procent af alle drab i Danmark et partnerdrab, hvilket gør den til den største enkeltstående drabstype i Danmark. 80 procent af ofre for partnerdrab er kvinder. I gennemsnit svarer det til, at der dræbes en kvinde af sin partner eller ekspartner hver måned.

Ses der på seksuelle overgreb i hele 2021, er der ifølge Statens Institut for Folkesundhed 3 procent kvinder og 1 procent mænd, som har været udsat for enten ubehagelig seksuel

beføling, forsøg på tvunget samleje, gennemført tvunget samleje eller andre seksuelle overgreb. Dette svarer til cirka 68.000 kvinder og 19.000 mænd. De, der udsættes for seksuelle overgreb, er særligt unge kvinder under 25 år, enlige kvinder samt LGBTQ+ personer.

En undersøgelse af Justitsministeriet viser, at der i 2021 blev registreret 102 hadforbrydelser rettet mod LGBTQ+ personer, hvilket er en stigning på 29 procent sammenlignet med 2020, hvor der blev registreret 79 hadforbrydelser.

Case: Randers Krisecenter og Mandecenter Kronjylland

Randers Krisecenter tilbyder voldsramte kvinder og eventuelt ledsaget børn et trygt sted at være. Den enkelte kvinde hjælpes, så hun bliver i stand til at leve et liv uden vold og får støtte efter fraflytning fra krisecentret ved behov. Derudover tilbydes særlige ambulante rådgivningstilbud for Randers borgere, men også "Sig det til Nogen" rådgivningsforløb for kvinder og pårørende, der lever med psykisk vold, fysisk vold eller andre former for vold i nære relationer.
(Socialrådgiver og Koordinerende rådgiver i Krisecenter Randers).

Mandecentret Kronjylland tilbyder hjælp til mænd, der har været udsat for vold i nære relationer eller mænd, som står i en konfliktfyldt skilsmisse/parbrud, med samværssager i familieretshuset. Der tilbydes midlertidige ophold i op til 3 måneder samt hjælp og støtte til mænd, der flytter i egen bolig i op til et år. Alle mænd kan få 1 til 1 samtaler med personalet, og der tilbydes socialfaglig og juridisk rådgivning. Stedet er åbent for alle LGBTQ+ personer. Det eneste krav er, at man skal være registreret som mand i cpr-registret (for at kunne blive indskrevet i botilbuddet)
(Forstander og chef for pædagogisk indsats, Mandecentret Kronjylland).

Hvor kvinder i højere grad udsættes for partnervold, udsættes mænd i højere grad for vold generelt og vold på offentlige steder. En offerundersøgelse af Justitsministeriet 2022 viser, at andelen af mænd, i perioden 2005-2021, der udsættes for vold, er mellem 17 til 50 procentpoint højere sammenlignet med kvinder. 83 procent af voldstilfældene er begået af en mand.

Ses der på kønsfordelingen i fængsler og arresthuse, er mænd overrepræsenteret her. I en opgørelse lavet af Kriminalforsorgen i 2021 udgjorde mænd 90 procent og kvinder 10 procent ud af den samlede andel af nyindsatte i fængsler og arresthuse på landsplan. Samme kønsfordeling har været nogenlunde stabil siden 2015.

Opfølgning på initiativer

I forbindelse med arbejdet med Kønsligestillingspolitikken har de enkelte fagområder gennemført konkrete initiativer. Vedrørende hovedområdet omhandlende kønsligestilling for borgere i Randers Kommune har der blandt andet været fokus på:

- Randers Musikskole arbejder med at skabe kønsfordeling på de enkelte instrumenter, hvor der er tydelige tendens til rollefordeling med "kønnede" instrumenter.
- Randers Musikskole inviterer skoleklasser til instrument-intro for at præsentere og appellere bredt og kønsneutralt.
- Randers Bibliotek er kåret som trendspotter 2023 på årets bibliotekspolitiske topmøde, for at have afholdt regnbuefestivalen, som understøtter FN's verdensmål.
- Randers Bibliotek har med succes etableret "Mandeklubben" i Kulturhusets sal med det formål at inddrage og få flere mandlige seniorer til at anvende de kulturelle arrangementer i Randers.
- Randers Bibliotek har undersøgt udvalget af egne materialer om mangfoldighed og minoriteter, hvilket har givet anledning til konkrete valg i forhold til indkøb, mærkning og udstilling af materialer.
- Det nye håndværksmuseum skal motivere unge til at vælge håndværksuddannelser, og har fokus på repræsentation på tværs af køn i formidlingen af de historiske håndværk.
- Museum Østjylland har netop fået godkendt ny strategi i museets præsidie, der inkluderer forskningsprojektet *"Køn og bydannelse igennem 1800- og 1900-tallet i de tre købstæder i Randers, Grenaa og Ebeltoft"*.
- Museum Østjylland vil fortsætte sin forskning inden for kønsrelaterede emner herunder at forny de permanente udstillinger i Kulturhuset i Randers, og i den forbindelse have fokus på at ramme forskellige segmenter, herunder også køn.

- Værket imødeser med stor forventning, at det fra regeringens side bliver formaliseret, hvordan der måles og rapporteres på kønsfordeling af f.eks. artister, da det er parametre, som er med i strategi for bookingaktiviteter.